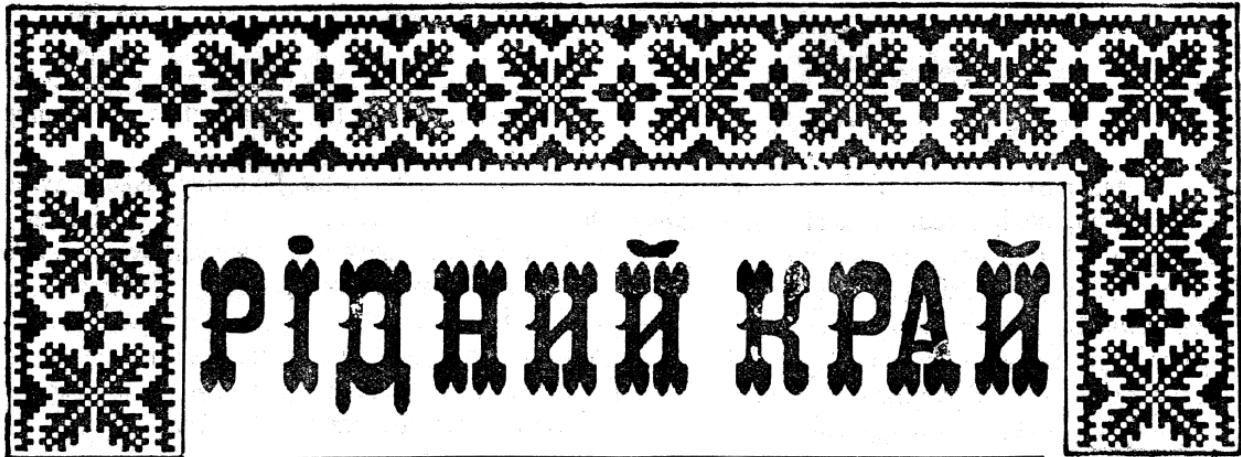

У «Рідному краї» про «Рідний Край»

Українська часопись, виходить у Києві.

Число 36. (Вийшло 17 Лютого 1910 р.).

(До рочнику 1909-го).

Ніна Степаненко

КЛИМЕНТ КВІТКА НА СТОРІНКАХ ТИЖНЕВИКА «РІДНИЙ КРАЙ»: «ВІЛЬНІСТЬ ВІРИ»

Серед тих діячів української культури початку ХХ століття, які ділилися своїм науковим та духовним набутком на сторінках журналу «Рідний Край», – відомий український музикознавець, етнограф, фольклорист Климент Васильович Квітка (1880–1953). Одним із його мистецьких досягнень є видання двотомника «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» (1917–1918). Із письменницею Климент Квітка познайомився 1898 року, коли та читала своє оповідання «Над морем» на засіданні літературно-артистичного гуртка Київського університету. Через дев'ять років – у 1907 році – вони побралися. До кінця земних днів дружини Климент Васильович записував із її голосу народні мелодії. Він добре знався на музиці, мав відповідну освіту, яку здобув у Київському музичному училищі. У тиж-

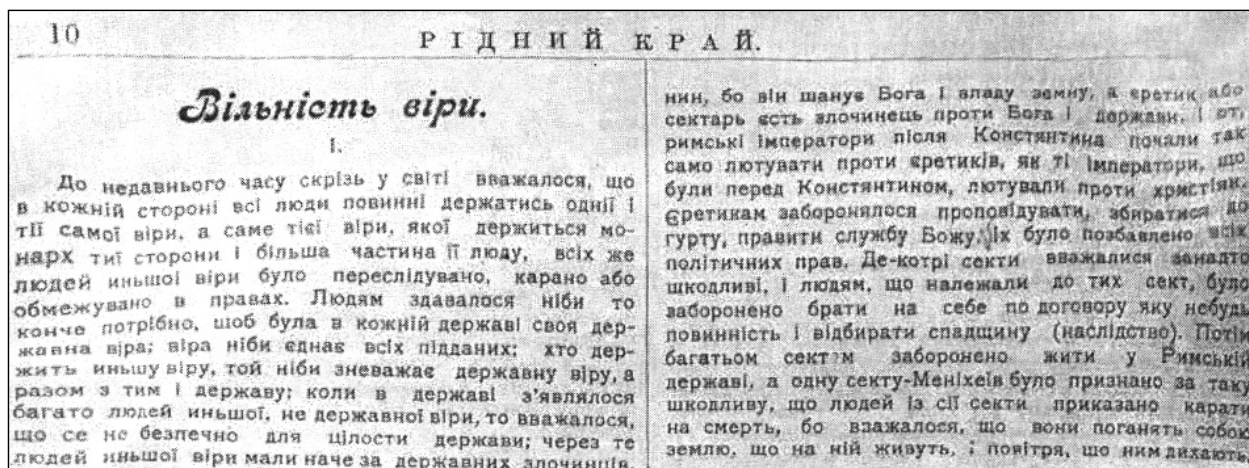
невикові «Рідний Край» з'явилися його культурологічна студія «Новітня українська музична етнографія» [1912. – Число 12. – С. 13–16; Число 13. – С. 16–18; Число 14. – С. 14–19; Число 15. – С. 15–20; Число 18. – С. 22–24; Число 19. – С. 10–16] і рецензія на працю «Збірник народних українських пісень для народних хорів П. Демицького» (Київ, 1906) [1907. – Число 3. – С. 16]. Перша опублікована під псевдонімом Тиміш Борейко, друга – Юхим Бойко.

Климент Квітка працював ще й у юридичній сфері. Він закінчив правничий факультет Київського університету (1902). Важливі віхи біографії Климента Васильовича – робота в окружному суді в м. Тифлісі (1902–1905), м. Сімферополі (1905–1907), він був заступником генерального секретаря судових справ Української

Центральної Ради (1917–1918), заступником міністра юстиції Української Народної Республіки (див. про це: Степаненко М. І. Літературознавча Полтавщина : довідник / М. І. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2015. – С. 109–110).

Пропоновану розвідку присвячено аналізу праці Климента Квіткі «Вільність віри», що вийшла у світ 1906 року [Число 9. – С. 10–11; Число 10. – С. 3–4]. Її основний зміст – коротка, укладена в чіткі хронологічні рамки історія християнства. Автор поставив за мету ще раз потвердити вельми

багато. Климент Квітка окремими штрихами, але системно розкрив залиті кров'ю перші кроки християнської церкви. Досить влучно використано в авторському тексті твердження «преславного богослова і священника Тертуліана», який переконував, що «по людському праву і природженій вільності, всякий має поклонитися тому, в що він вірує і віру треба приймати по своїй охоті, а не з примусу». Сильні світу того змушені були прислухатися до цих мудрих настанов. Згадано в роботі, зокрема, про римського Костянтина Великого, який «став

важливу істину: однією з найважливіших підвалин, на яких тримається держава, є віра. Водночас він відходить від утрадиційного погляду про те, що вона має орієнтуватися на одну «панівну, віру». «До недавнього часу, – наголошує Квітка, – скрізь у світі вважалося, що в кожній стороні всі люди повинні держатись однієї і тій самої віри, а саме тієї віри, якої держиться монарх тієї сторони і більша частина її народу, всіх же людей іншої віри було переслідувано, карано або обмежовано в правах. Людям здавалося ніби то конче потрібно, щоб була в кожній державі своя державна віра; віра ніби єднає всіх підданих; хто держить іншу віру, той ніби зневажає державну віру, а разом з тим і державу; коли в державі з'являлося багато людей іншої, не державної віри, то вважалося, що се не безпечно для цілоти держави; через те людей іншої віри мали наче за державних злочинців»¹ [Число 9, с. 10].

Виняткову увагу в роботі приділено історії християнської віри, що своїми першопочатками сягає давньої Римської держави, у якій вона змінила «віру язичеську». Добре виписано у статті боротьбу перших християн, котрі доводили, що «уряд не має права втручатися в те, хто яку віру держить», із римськими імператорами, які наказували «ловити і мордувати християн». Про це, як відомо, написано

¹ Тут і далі повністю збережено оригінал тексту.

християнином», «зробив християнську віру державною і почав забороняти свою стару віру».

Говорить Климент Квітка і про неузгодженості, які мали місце серед окремих християн: «І сами християни почали утискати тих християн, котрі думали про яку небудь християнську справу не так, як більша частина священників».

Вияскравлено й ще один важливий момент в історії становлення християнства: «Як християн стало багато, то вони завели в церковних справах громадський порядок; коли про яку небудь церковну справу починали сперечатися, то ту справу рішав собор, то б то з'їзд єпископів і священників. Величезна громада християн, впорядкована таким способом, звалася вселенською церквою. Як у кожній громаді буває якась найвища повага (авторитет) якої всі слухають, так і в сій величезній громаді – церкві була найвища влада – собор. Хто не слухав собору і держався свої думки, той звався єретиком, а його думка звалася ерес'ю. Коли багато єретиків, що мають одну й ту саму думку, впорядковується, єднаються в одну громаду, то така громада зветься сектою».

Климент Квітка у своєму викладі чи не найбільше місця приділяв сектам, що почали утворюватися після поділу вселенської християнської церкви на «римсько-католицьку і греко-католицьку». Відмінності між церквою та сектою, на його переконання, несуттєві: перша об'єднує велику

громаду людей, а друга – невелику, одначе до цього усвідомлення, зауважує він, довелося йти довго, адже «в старовину вважалось, що між церквою і сектою одміна страшна. Церква, мовляв, єсть віра признана і ухвалена державою; церква єсть підпора державі; а секта єсть спілка зловмисників, які підкопуються під державу і чинять їй велику шкоду; хто належить до церкви, той добрий громадянин, бо він шанує Бога і владу земну, а еретик або сектар єсть злочинець проти Бога і держави».

Зрозуміло, що секти зазнавали нищівного переслідування. Про це також ідеться в праці Квіткі: «І от римські імператори після Константина почали так само лютувати проти еретиків, як ті імператори, що були перед Константином, лютували проти християн. Єретикам заборонялося проповідувати, збиратися до гурту, правити службу Богу. Їх було позбавлено всіх політичних прав. Де-котрі секти вважалися занадто шкодливі, і людям, що належали до тих сект, було заборонено брати на себе по договору яку небудь повинність і відбирати спадщину (наслідство). Потім багатьом сектам заборонено жити у Римській державі, а одну секту – Меніхеїв – було признано за таку шкодливу, що людей із сії секти приказано карати на смерть, бо вважалось, що вони поганять собою землю, що на ній живуть, і повітря, що ним дихають».

Сказано у «Вільності віри» й про те, що над еретиками по-особливому вишукано знущалася католицька римська церква. Вона виморила страшною смертю людей, «котрі одважувалися думати про що-небудь не так, як католицьке духовенство загадувало». Страшно подумати, але такий факт був: «Вступаючи королі на престол, склали присягу, що вигублять еретиків». Однак і цьому страшному теророві, який, здавалося, ніколи не припиниться, наспів-таки кінець. І виняткова роль у цьому німецького монаха 16 століття Мартіна Лютера. До заслуг його віднесено передусім такі: 1) проповідницький дар. Він зумів переконати тодішнє суспільство, що державна влада, уряд не повинні втручатися в те, хто як вірує. У статті наведено такий глибокий за змістом, переконливий текстовий фрагмент, автором якого є Лютер: «Свіцька влада орудує законом, а закон має силу тільки над тілом, над маєтком і над усім, що є в світі околишнього. А що до душі, то Бог не хоче і не може нікому окрім себе самого дозволити орудувати нею. Через те, коли свіцька влада важиться давати закон душам, то вона посягає на божественне правування і тільки всього, що калічить душі. Один тільки Бог пізнає серця, тож не можна нікому загадати або примусити силою, щоб він вірував так або сяк. Віра єсть річ вільна, і до неї нікого не можна примусити»; 2) сміливий виклик католицькому духовенству, звинувачення його в тому, що воно

купалося в розкошах і зовсім забуло про людей, «кривди і здиства всякі ченило» їм; 3) заклик до відлучення від католицької віри й закладання нової віри, «яку досі держить чимала частина німецького народу»; 4) заклик до боротьби за свою віру не тільки з католицтвом, а й із князями німецькими.

Лютеранській вірі, твердить Климент Квітка, важко було торувати шлях. Її підтримала лише частина німецьких князів. Питання про нову віру розв'язувалося не на користь простому людові: «...тільки князям вільно держати ту віру, яку хто хоче, а всі піддані кожного князя мусять держати ту віру, яку держить сам князь. Значить, знов установлено в кожній стороні державну віру, і не перестали переслідування інших вір».

Мартін Лютер не був одинаком. З'явилися й інші проповідники. Важливим було те, що їх об'єднувала одна сутнісна річ: «...слухати треба тільки святого письма і тільки на йому основувати свою віру».

Климент Квітка аналізує у своїй статті ще одну секту – протестантську, багато представників якої опинилося в Америці. У цій країні, підсумовує свою розповідь автор, «найдавніше усталено вільність віри» й затверджено її такими законами:

«1) Нікого не примушується належати до якоїсь церкви; всякий може зовсім вилучитися з тій церкви, до якої він належить.

2) Батько може виховувати свої діти в якій хоче вірі, а коли не хоче ні в якій, то і се йому вільно.

3) Нікого не примушується платити податки на церкву і на священника.

4) Кожний може явно держати і боронити свою віру, правити службу і чинити обряди по своїй вірі.

5) Нікого не можна позбавити прав, або ограничити його права за його віру.

6) Ні одній церкві не дається переваги над иншими церквами».

Американська традиція вільності віри поширилася на Європу й «мається в багатьох конституціях», наприклад у бельгійській. Витяг із цього документа наведено в кінці статті: «...нікого не можна присилувати до того, щоб він яким небудь способом брав уділ в актах і обрядах якої небудь віри, а ні до того, щоб він пильнував „свят” (празників)». Уміщено тут і таке повідомлення: автор продовжить своє дослідження і згодом поділиться його змістом із читачами.

Відомо, що Климент Квітка 1906 року опублікував працю «Права що до виборів», яка складається з двох книг. У першій ішлося про право виборців, про особливості проведення виборів у Росії й інших державах, у другій – про специфіку виборів до парламентів у Західній Європі. У «Рідному Краї» з'явилася рецензія українського мовознавця, педагога, журналіста, видавця Григорія

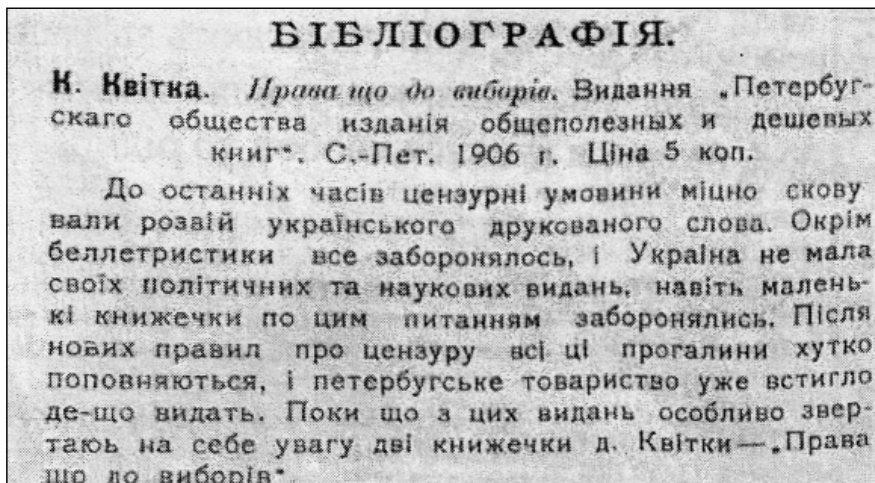

Шерстюка на цю роботу – К. Квітка. Права що до виборів. Видання «Петербурзького общества издания общепольных и дешевых книг». С.-Пет. 1906 г. Ціна 5 коп. [Число 17. – С. 16].

Григорій Пилипович із боєм констатує, що до останніх часів «міцно скасовувався розвій українського друкованого слова», що, крім белетристики, майже нічого не друкувалося. Тому з'ява книг Климентія Квітки, на його глибоке переконання, – великий духовний поступ. Цінність їх передусім у тому, що українські читачі дізнаються про політичні права в інших країнах і «зрозуміють, чого їм бракує у нас і чого треба домогатися».

Рецензент високо оцінює обидві «книжечки», коротко переповідає зміст кожної з них і робить такий висновок: «Автор у своїй книжці і дає змогу зрозуміти це (виборче право. – Н. С.) кожному скривдженому в правах» (ідеться про першу книжку); «прочитавши цю книжку, наші селяне добре зрозуміють, як окривдив їх уряд у виборчих правах і які зло-

чинства творив в часи виборів, заарештовуючи народних депутатів, котрі в інших державах вважаються за частину найвищої влади» (мовиться про другу книгу). А ще Григорій Шерстюк висловлює побажання, щоб книжки Квітки ширилися в народі. Важливо, що часопис «Рідний Край» через рецензію Григорія Шерстюка доніс до простого

люду цінну інформацію. Вона зацікавила багатьох читачів і, можна з певністю твердити, зіграла свою позитивну роль в утвердженні принципів демократичної організації виборів.

ПРЕЗЕНТУЄМО НОВЕ ВИДАННЯ

Решетилівщина – мій рідний край : історико-краєзнавчі нариси / І. В. Козюра, І. О. Гмиря, Ю. М. Кісіль та ін. ; за заг. ред. І. В. Козюри. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. – 198 с. : іл., портр.

Книга містить історико-краєзнавчі матеріали про Решетилівщину: її найдавніше і ближче минуле, розповіді про відомих людей краю, про побут і звичаї населення, славні традиції, здобутки і втрати на непростому історичному шляху.

Авторами розділів цього видання є полтавські дослідники В. І. Гайдар, І. О. Гмиря, Ю. М. Кісіль, В. М. Козюра, І. В. Козюра, Г. В. Кошкарда, Р. М. Рейда, Н. О. Ширшова, М. В. Ярьсько.

Книга послугує краєзнавчим посібником для учнів, студентів, викладачів краєзнавства, а також стане в нагоді широкому загалу читачів, яких цікавить минуле й сучасне рідного краю.

Видана за кошти Полтавського обласного бюджету згідно із планом випуску соціально значущих видань.